

NA-30

Sauropus nyári lútszemű

NA-30

nyári adattal

gyűjtő: Kuzsár Dezső, Kuzsár Dezső

gyűjtés ideje: 1957.

Tartalom ; leírás

37 felvétel

Fotorecepti minták: Sauropus nyári lútszemű

Számok: XXXIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Feltalozás

Átvezetve 1988. évr. az egyesült 32. füzeti alá.

32

NA-30

Somogyiudvarhely
v/32/31

Somogyiudvarhely

S o m o g y u d v a r h e l y

monográfiája.

készítette: Huszár Dezső és Huszár Dezsőné s. udvarhelyi nevelők.

forrásmunkák: Somogy vármegye és Kaposvár város általános ismeretetője és cimtára c. munka. (1932)

Dunántúli vármegyék c. munka. (1939)

Községi levél és irattár.

r. kat. plebánia irattára.

Ref. egyházközség irattára.

Község vénei: Dravec József 89 éves, Tóth György 83 éves

Radák Józsefné 92 éves, Kiss Józsefné 87

Adatszolgáltatók: Csire János TSz tag, Kálmán János,

Termő György, Radák Katalin-TSz tagok. Tóth József

községgazda. Csikvár Péter, Kálmán Antal, Kálmán An-

talné, Cimmermann Béláné, Benesik István, Radák István

Balogh József, Benesik Vendel, dolgozó parasztok.

Horváth Lajosné tanítóné.

-.-.-.-.-.-

-.-.-.-

-

Somogyudvarhely Község monográfiája.

Pécs felől jövet vonaton Barcsnál látod az Alpek haborította láncai fölösleges sárga-piszkos színű vizét kanyargosan cipelő Drávát. Barcsot elhagyva Péterhida-Komlós, Babocsa, Here sznye, Wizvár, Bélavár községek tábláit látod a vasutállomásról. A táj mindenfelé sík, csupán erdők szakítják el a látohatárt, egy két horhosszal, melyet valami kor a Drávát tápláló patakok vágtak. Az állomások sorát nem szakítva meg Somogyudvarhellyel, hanem tovább utazva Berzence, Gyékényes, majd Zákány következik.

Régi történelmek az Árpád-kor és a török időt citáló helységek ezek. Vizvár várát a XVI. században a vizes mocsaraktól védett Dráva partján építették, melynek török elleni védelmére Zrinyi Miklos rendelt őrséget. Bélavár a hagyomány szerint Béla herceg által épített várról kapta nevét. A XV. században már város volt. 1531-ben az ország nagyjai értekezletet tartottak itt. A vár és város törökpusztítás tárgya lett. Berzence várát gróf Zrinyi Miklos 1660-táján foglalta vissza a töröktől. Zákány (Zacum) említve volt már 1220 körül. Száz esztendővel később alsó és felső Zákány néven említették két város. A török hódítás vitte pusztulásba.

Történelmi levegőjü községek lábánál visz bennünket végig a vonat. E községek, városok a régi kornak megfelelően mind megerősített helységek voltak, várak voltak. Harc folyt e végeken, de e harcrol már

a kövek sem mesélnek.

Somogyudvarhely-keleti szomszédja Tarany, nyugati az országhatáron túl fekvő, de a községünkkel gazdasági egységek alkotó Zdala (Zsdála).

Nem öltözött e táj szederjés biborselyembe, a habléányok nem csalnak mesecsilllogásba embereket, nem lesi senki, mint csokolja fel a hajnal álmából a falut, s mint teríti el ponyváját az est. A természet a pazarság edényét nem ide dobta.

E vidék nem termett nagy hőseket, nem látsz itt királyi palotát, sem ~~szarkofág~~ sarcophágot, nem őriztek erre királyi koronát, de nem is vivtak érte, nincsenek erre emlékszerű épületek, sem műkincsek.

... Erdő nem egy van, de egy a szél és ezek a szelek itt is megtermékenyítően hatottak.

Ezért rezdült e vidék.

Mint tengerben a cseppek, itt is megtalálod a nagyszerű kicsi mását. Az ország sorsa, e vidék sorsa is az ország élete e község cseppje is.

És ezek tudatában most már kézenfoglak.

--- --

Hosszu lenne végigvezetni a Dunántul földtörténeti kialakulását, ezért csupán summázzuk evolucioját.

— A földtörténet legrégebb korszakából, az Óskorból származó rétegekre Dunántul a tudósok nem találtak.

Elfogadottan tan, hogy a földtörténet okorában mintegy ötszázmillio évvel ezelőtt öntötte el a tenger Hazánkat és közelebből a

Dunántúlt. A tenger üledékei hatalmas mészkőzátonyok, melyeket a szitt építő korallak hoztak létre, egy-egy el-neve öntött vidék gazdag florája, a tropusi éghajlat; nagy szárazulatokat hoznak létre. Ennek a mint egy háromszázhuszmillio-évvel ezelőtt kezdődő és körülbelül kétszáz millio évig tartó kornak a neve földtörténeti középkor. Ekkor a Dunán túl hegységei már jórészt kialakultak. A kor klimája meleg, száraz, szivatagi; majd tropusi, növényei meszet képező moszatok, páfrányok, tülevelűek, virágtalan növények; majd pálmák, platánok, babér-, fahéj-, dío-, olaj-, s végül bükk-, tölgy-, és nyárfák. Állatvilága kígyó, gyík, krevedil, teknős, szivacsok, kagylók, csigák, növényevő állatszörnyek, lepkék; rovarok, repülő sárkányok, repülő hullók, fogas ósmadarak, erszényesek.

Ennek a kornak növényvilága adta a ma ismert ötezernégyszáz, hat-ezernégyszáz kalóriás gazdag pécsvidéki széntelepeket.

Az oharmadkorban a tenger ismét elnyeli a Mecsek és a Bakony kivételével a Dunántúlt. Ebben az időben keletkeznek a dorogi, tekodi, tatabányai, barnaszéntelegek, továbbá a vértesi baukszittelegek. Az oharmad. idő éghajlata mérséklődik. Növényvilágban dominánsak a lombos fák, eltűnnek a megeőző kor állatai s erős fejlődésnek indulnak az emlősök, elsősorban az erszényesek.

Az ujharmad idő miocénjében az éghajlat melegebb, mint a mai, de az ujharmad kor vége felé hirtelen hideg éráju. Ebből az időből való a várpalotai lignit. A tenger egyre pusztul, óriási kavics és homoktúrások keletkeztek s az áramlások a későbbi folyók medreit alakították ki, Erre a korra teszik a Balaton kialakulását s a Duna konturjait, de a mai Dunát nem ismernék fel benne. Ezidő szülöttje a Balatonmenti bazalt-vulkánvonulat.

A következő földtörténeti kor az eljegesedés diluvium kora, vastag jégpáncél borítja el a vidéket. A növényvilág elcsenyevészesedik, steppepás, tundrás pusztaságok veszik birtokba e vidéket. Hatalmas szél viharok dühöngenek, megindul a porhullás, löszképződés, mely később kitűnő termőtalajjá érik. E kor állatvilága: mamut, gim-rénszarvas, rinoceros ősbölcény, őstulok, oroszlán, tigris, barlangi medve.

És még egy igen fontos eseménye a kornak, megjelent Dunántul az ember.

E rövid földtörténeti leírást azért adtuk, hogy egyfelől valamelyes képünk legyen annak a vidéknek a kialakulásáról, éghajlatáról, növény és állatvilágáról, amelyhez községünk is tartozik, másfelől emlékezzünk annak a természetnek többszázévmillios titáni erejű működésére és harcára, amely bennünket körülvesz és amelyet birtokbavettünk és egyre inkább uralmunk alá hajtunk.

Az a vidék, amelyen minis élünk, jórészt a Dráva-mente, feltehetően mintegy tiz-tizenötmillió évvel ezelőtt alakult ki, megközelítően mai képére, az ujharmad idők pliocénjének levantei emeletében. Ebben a korban zudulnak le az Alpok felől a hatalmas víztömegek, melyek magukkal cipelik hordalékukat is. A mind több és több hordalékkal a medencéket feltöltik s így egy-egy határozott folyomedernek kellett kialakulnia. Megállapíthatóan ekkor alakult a Dráva folyómedre, amely végig a mai község alatt húzódott. Ezt látszik bizonyítani a mai vasút és Dombo csátorna vidékén húzódó kavics-telep, továbbá a nagy mennyiségben található finom-homok, Sajnos a jégkornak szélyiharai szállította ugynevezett porhullása, mely lösztákarová érett, a Dráva

Állandó kiöntései folytán elpusztult-s helyébe homokot rakott. Ez az oka annak, hogy községünk talaja nem kitünő lószrétegű termőtalaj, hanem silányabb, homokos.

-.--.-.-

Somogyudvarhely igen régi helység. Első említése az 1332-37 évi pápai tizedjegyzékben van. Ez Wvarhel megjelöléssel. A település a mai községtől keletre, mintegy három kilométerre volt s Bocskád-órzi helyét. 1400-ban Lorántffy kapott levelet. 1454-ben a Wránai perjelséghez tartozik, később a Szentersébeti Forster Györgyé, ki felét Bornemissza Jánosnak engedte át, 1488-ban Bajnai Bot-Jánosé, 1498-ban ismét a Wránai perjel birtoka. 1550-ben Török János kapja, 1598-ban Zrinyi György. 1721-ben huszonegy háztartással Turivelti Herkulesé. 1733-tól a Festetics család bírja. Ekkor Somogyi Mihály, 80 éves, Bencsik Gergely 79 éves, Vass Tobiás 89 éves és Somogyi József 76 éves községvénektől vallomást vett egy veszprémi kananok.

Ezek az alábbiit vallották:

Amikor Zrinyi a berzencei várat építette, az összes kőépületet- mintegy ötöt- lebontották s a berzencei várépítéshez szállították és ott felhasználták. A községben senki sem maradt. Először Berzencére menekültek, majd onnan tovább, az erdőben bujkáltak.

A községlakok a szigetvári csatavesztés után menekültek el s mintegy száz esztendeig voltak távol.

A török hódoltságot, annak pusztításait nem csak a község pusztulása jelzi, hanem a dűlőutak is őrzik az őzmen nyomotokat.

Törökutja nevű dűlő, mely a községtől délre fekszik, és a község északi részén kivezető horhossal kezdődik; a török fosztogatások útja volt. Ezen az úton járt Gyékényes-Zákány felé s ez volt további hódításai hadiútja.

An nyelvészek szerint Gelenta limest, határt jelent. Feltehetően a Berzence központtal alakult török tábor és felügyeletének a határát jelentette. Ezt a határt őrzi a Gelenta dűlő név.

Ugyancsak török emléket őrizz a Gelenta dűlőben fekvő "Pájer pup". Megállapíthatóan török köralakú földvár erősség volt. Elbeszélés szerint a török futása közben kincset ásott ott el s az első, aki oda merészkedett és kincset keresett, Pájer nevű udvarhelyi lakos volt. A kincskeresése azonban nem járt sikerrel.

A török hódoltság után a lakók visszatértek és jórészt a község mai területét vették birtokba. 1791-ben 383 lakosa van, az épületek száma 52, a község magva a Somogyi-féle porta, tehát a mai 40-47-es házzámok körül van. A lakosság színmagyar. 1800-as esztendő táján a község már nagyközség. Települése jellegzetesen Drávamenti, agyarak felsorútea.

Az első iskola, mely katolikus volt, 1809-le-ben Somogyi féle zsuppos bérelt házban nyílt meg. A reformátusok később alakították iskolát a község szélén, mai 85-ös házzám alatt. Az épületet külön célra építették, mely imaházuk is volt.

Az 1848-49-es szabadságharcból a község kivette részét, ezt bizonyítja, hogy míg előzően és követően a katolikusok halálozási arányszáma átlag 25, a reformátusoké 13, addig 1849-ben a katolikus halálesetek

száma 41, a reformátusoké 29 volt.

Sajnos, csak számokat adhatunk, elbeszélések és feljegyzések hiányoznak. De a szabadságharc névtelen hősei szép számban Udvarhelyiek is voltak.

A lakosság rendkívül gyorsan szaporodott, a születési arányszám rendkívül megnőtt, a halálozások eseteinek a száma pedig fokozatosan csökkent. Míg 1791-ben 383 lakója volt a községnek, addig 1860-ban már 1200 körül, 1880-ban 1524 lelket számoltak. Az akkori viszonyokat tekintve a község a járás egyik legnépesebb községe. 1880 körül is még Udvarhel névvel szerepel, nevét 1910 körül toldják meg a Somogy megjelöléssel s kapja a teljes nevet, Somogyudvarhely.

Érdekes epizodnak tűnik, hogy a katolikus pemplom építéséhez 1885-ben a legtöbb pénzt a berzencei papon kívül Májhoffer nevű zsidó kereszmáros adta.

1910-ben a lakosság száma eléri a kettőezret. Lakoházak száma 265.

Az első világháború áldozatai száma 73. Özvegyekre került 36, hadiárva lett 5. E rideg számok azt bizonyítják, hogy hullott a szine virága.

Az első világháború vérveszteségét hamar kiheverte a község és népessége tovább nőtt. Az 1930-as népszámláláskor 2198 személy él a községben. Az 1942-es összeírás szerint a lakások száma 429, a szobák száma 590, üzlet és raktárhelyiség 18 van a községben. Mellékhelyiségek száma 1423. Ehhez számítando még 10 cselédház-épület 58 szobával és 77 mellékhelyiséggel. A legutóbbi népszámlálás szerint a népesség megoszlása életkor szerint a következő:

1 éven-alul	54	személy	21-40 évig	384	személy
1-6 évig	162	"	41-60 " "	522	"
6-15 " "	289	"	60-on felül	312	"
15-21 " "	458	"	összesen:	<u>2181</u>	"

Összevetőben megállapítjuk, hogy az utóbbi 30 esztendőben a népesség stagnál, de biztató az utolsó népszámlálás, miszerint épp a legalacsonyabb korosztályok népessége magas. A foglalkozási statisztika az alábbi mutatja:

földmunkás:	26	munkás:	10
paraszt:	594	szöv.alk.:	7
iparos:	23	MÁV alk.	<u>10</u>
kereskedő:	2	összesen:	688
értelmiségi:	16		

A község lakoinak fő foglalkozása a mezőgazdasági gazdálkodás két főága, a szántóföldi növénytermelés és az állattenyésztés. Az a terület, mely e célra rendelkezésre áll, 7323 kataszteri hold, keréken negyvenhárom négyzetkilométer. Lényegesen kisebb ez a terület, ha az erdőterület 85 %-át kiiktatjuk, mivel az az erdészeté és így

a község lakoinak gazdálkodása szempontjából majd teljesen indifferens. Természetesen a község jövődelme számításánál már bevételi tényező. ..

.. Nézzük most már meg a község területének mezőgazdasági művelési ágankénti megoszlását. ..

Ízevonatkozóan az első pontos és megbízható adatunk 1910-ből való az utolsó az 1954-es gazdálajstromból. ..

A község területének mezőgazdasági ágankénti megoszlása. ..

	1910 --	1950 --	1954 --
szántó	2715 kh	2731 kh	2833 kh
kert	41 "	31 "	35 "
rét	806 "	1066 "	935 "
szőlő	6 "	59 "	56 "
erdő	3251 "	3045 "	2710 "
legelő	330 "	194 "	235 "
földado alá nem	-	-	-
eső	174 "	197 "	519 "
összesen	7323	7323	7323

E számsorok összehasonlításából szembetűnő az erdőterület 540 kh as csökkenése. A felszabadult erdőterületet szántóföldi művelésre és réti gazdálkodásra fogták. A földado alá nem eső területnek az utóbbi időbeni erős felduzzadását a honvédségi létesítmények indokolják. ..

A szőlőterület az elmúlt negyven esztendő alatt megkilencszereződött. Összevetőben megállapíthatjuk, hogy az egyes kultúrákban lényeges eltolódás az erdőterületet leszámítva nem volt.

Ezek után vessünk pillantást a gazdaságok megoszlására.

	1910		1930		1950		1954.	
	száma	ter.	száma	ter.	száma	ter.	száma	ter.
1-399 ölig	23	4	} 342	} 607	} 187	} 782	12	2
400-1599	52	33					33	19
1-4 hold	182	527					256	784
5-9 hold	64	479	86	765	296	1847	288	2044
10-14 hold	1599 14	xxxxix 154	52	671	} 106	} 1315	65	757
15-19 hold	3	50	15	242			10	164
20-24 hold	1	22	3	65	5	114	-	-
25-ön felül	1	25	2	59	-	-	-	-

parasztgazdaság összesen:

	340	1294	500	2409	594	4058	664	3770.
egyéb:								
(latifundium)	3	6029	3	4914	4	3067	10	3207
TSzCs					1	198	1	346
összesen:	343	7323	503	7323	599	7323	675	7323

Tanulságos nagyon e táblázat, ha megfigyeljük, milyen mértékben erősödtek és szaporodtak a parasztgazdaságok.

Míg 1910-ben egy parasztgazdaságra átlag 3,8 kat.hold, 1930-ban 4,8 kat.hold, addig a földosztás után, 1950-ben 6,9 kat.hold, 1954-ben pedig 5,7 kat.hold jut.

Jelentős és örvendetes a parasztgazdaságok ilyen erősödése, mert természetesen nem mindegy, hogy egy-egy gazda 3,8 kat.holdon, vagy 6,9, esetleg 5,7 kat.holdon gazdálkodik. Kitűnik az összehasonlításból hogy erősen csökkent a törpebirtokosok s egyre inkább nőtt a közép-birtokosok száma. Természetes, hogy a földosztás oldotta meg a paraszt-ság földéhségét. Az 1945-ös földosztás nélkül egészen vigasztalan lenn lenne a gazdasági bázis és a parasztsors.

Negyven esztendő alattva parasztgazdaság megduplázódott, holott a népesség alig szaporodott. Ez egyfelől azt jelenti, hogy 1910-ben sokan voltak földnélküliek, másfelől egy sokkal kisebb és fejletlenebb agrotechnikával gondozott terméletterületnek majd ugyanannyi személyt kellett eltartania, mint egy sokkal nagyobb korszerűbb, racionálisabb s egészségesebb kulturájú területnek.

Ha a leírtakat a parasztság jövődelmébe vetítjük, akkor azonnal indokoltnak találjuk azt a nagy különbséget, ami a múlt és jelen életszínvonala között van. Megértjük, hogy az 1910-es kor parasztja miért kukoricakenyeret evett s a ma parasztja gabonából készített jominőségű kenyeret eszik. Megértjük, hogy miért volt az 1910-es és 1940-es idők parasztjának csak egy pár ünneplős-lábbelije, s ma egész ruhatára van. Megértjük, hogy miért nem volt kerékpár s ma a jól gazdálkodók motorkerékpárt is vehetnek.

És tudjuk azt is, hogy a sárgafényű petroleumlámpákat miért váltotta fel az istálokban is a villany, miért szol a lakásokban a rádió, s ha kedve telik a dolgozóknak, miért mehetnek akár moziba is. Ime, ilyen egyszerű szavak: Több és jó kenyér, hus, ruha, cipő, a kultúra áldása jelzi azt a nagy gazdasági fejlődést, amelynek gyűjtőpontja 1945.

Most bemutatjuk a gazdaságokat művelési ágankénti megoszlásban.

1910			1930			1954			
340 paraszt- gazdaság	h. Feste- tics	egyéb	500 paraszt- gazdaság	h. Feste- tics	egyéb	664 paraszt- gazdaság	TSzCS	egyéb	
k a t h. Feste- a s z t e r i h o l d a h o l d :									
839	1761	15	1511	1127	15	2573	149	111	szántó
33	8	-	47	4	-	32	3	-	kert
281	503	22	710	183	22	809	56	70	rét
6	-	-	72	-	-	56	-	-	szőlő
9	2814	428	15	2580	428	42	6	2662	erdő
3	268	59	19	345	59	46	131	58	legelő
23	56	95	35	57	95	212	1	306	földado alá nem eső ter
1294	5410	619	2409	4295	619	3770	346	3207	
									összesen

Az egyéb kategóriába tartozik az Erdészet, községi közösségi gazdaságok és közületek területei.

A táblázat összevetése mutatja azt a súlyos antiszociális helyzetet, amely az egész feudális Magyarországot jellemezte. 1910-ben egyfelől 340 parasztgazda, 1294 kat. hold birtokosa, másfelől herceg Fesztetics, sok tízezer hold tulajdonosa nyomja a községet, 5410 kat. holddal. Háromszáznegyven parasztgazdaság, az össz terület 17 %ára terjed, egy latifundium az össz terület 74 %-ában fekszik.

Különös kontraszt ez.

A latifundiális mamut azonban lassan bomlik, mert testében hordja rákfenéjét.

1915-16-ban ötszáznyolcvanhárom kataszteri hold szántó és rétterületet a Fesztetics féle birtokból a csurgói bank eladott a parasztoknak. 1919-ben a proletárdiktatura osztott földet és lakohelyeket, melyek proletárföld néven ismertek, a lakohelyeket pedig Galicia-nak hívják. Az 1920-36-os tc. a megváltott földekről intézkedik, amely "legalizálja" a diktatura osztását és cenzenzushoz kötötten juttat még földet a nagybirtokból. Vagyonváltságföld néven ismert ez az osztás.

1916 és 21 között 1115 kat. hold szántó és rét került a föld megmunkálói kezére, melyből az összetett földosztással 532 kat. holdat parcelláznak fel 317 igénylő között.

De még hosszú az út. Negyedszázadot vár a nép.

1945-tavasza ezzel a plasztikusan szép fogalmazással indokolja a földosztó rendelet a célt: A nagybirtokrendszer megszüntetésével valoraváltsa a magyar földműves nép évszázadossálmát és birtokába adja ősi jussát, a földet. A feudális nagybirtokrendszer meg-

szüntetése biztosítja az ország demokratikus átalakulását és jövő fejlődését, a földesuri birtokok parasztkézre adása megnyitja a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedés útját az évszázadok óta elnyomott magyar parasztság előtt."

Herceg Festetics 4295 kat.hold ingatlana visszavonhatatlanul a népé lett. Szántó és rétingatlana a dolgozó parasztság kezére került, míg az erdőgazdasága magasabb társadalmi szinten lett népi tulajdon.

A birtokpolitikai és műveléségi megoszlás tárgyalása után a mit és hogyan termelnek kérdését boncolgassuk.

A természet, mint bevezetőben írtuk, nem gazdag ajándéknak adta e földet. Falájának kétharmada homokos, egyharmada kötött agyag. A föld minősége gyenge. Kataszteri átlagbesorolása negyedosztályú, ami azt jelenti, hogy kataszteri átlag tiszta jövedelme 10-12 aranykorona között van.

Főterményei buza, rozs, tengeri, burgonya, kevesebb zab, zabosbüköny, napraforgó, kevés ipari növény, és a parasztgazdaságot kiegészítő konyhakerti növények.

A növényfélések vetésterületére és termésátlagaira vonatkozóan megbízható adatokkal szolgálni nem tudunk, azért közlünk statisztikát a megemlített fenntartással. Emmellett közöljük a statisztikai átlagtermést és hogy pontosabb és megnyugtatóbb képet kapjunk az átlagtermésekről, közöljük 10 gazda véleményét az átlagtermésről.

	1950		1954		
	vetéster. k.h.	kh.átlag termés mázsa	vetéster. k.h.	kh.átlag termés mázsa	lo ga gazda vélemé nye --
buza	601	4,	499	6,3	8,2
rozs	502	4,5	487	-7,5	7,9
árpa	5	3,	28	10	8,5
zab	124	5,5	84	12	-7,6
tengeri	457	5,	545	-	15,0
burgonya	457	15,0	135	-	-90,0
tak.répa	-	25,0	131	-	100,0
takarmány	-	20	131	-	-
napraforgo	-	5	55	7,5	7,5
mák	-	-	12	-	-
rostkender	-	-	17	-	-
ricinus	-	4,0	3	-	-
dohány	-	5	4	-	-
borso	-	-	1	-	-
biborhere	-	-	21	-	-
zabosbúkköny	-	-	89	-	-
esalamádé	-	-	52	-	-
konyhakerti vetemények	-	-	28	-	-

E statisztika megmutatja hogy átlagtermés idején a kötelező beadást-leszámítva a gabonafélések biztosítják a parasztgazdaságok szükségleteit, piacra azonban kevés jut. Tengeri és burgonya jelentős mennyiségben kerül eladásra. Más terményfélésegből számba jövő piaci termelés nincs. E növények produktumai az állattartást és állatnevelést biztosítják. A Mezőgazdasági termelés, mint általában az országban alacsony szinten mozog, de az országos átlagot eléri, és egyes növényfélésekből azt meg is haladja.

A termelési eszközök nem kielégítőek. Az 1949-es statisztika szerint az alábbi mezőgazdasági gépek voltak a községben:

cséplőgép	5	db
vetőgép	17	"
traktoreke	3	"
fogatos "	450	"
tárcsa	1	"
borena	420	"
traktor	3	"

E rideg számok bizonyítják, hogy nem volt minden gazdaságnak ekéje és vagy boronája.

Örvendetes viszont, hogy egyre többen használnak műtrágyát, mégpedig nem csupán pétisot, hanem szuperfoszfát és egyéb műtrágyaféleséget. Örvendetes, hogy bár a tengerit betöltik, de többször kapálják, továbbá hogy a burgonyát, többször töltögetik. Ezek azok a biztató tények, melyek ma még csak apropénzt adnak, de a holnap gazdag kamatainak reményét is keltik.

A szőlő és gyümölcsstermelés egész alacsony-fokon van. Az össz szőlőterület csupán 56 kat.hold. A szőlővesszők vének, s gyengén termők, a felújítás nincs biztosítva. A szőlő minősége s így a boré is gyenge. A telepítés jórésze vadszőlő és kevés hazai termő. A talaj sem megfelelő a szőlőtermelésre.

Gyümölcsstermelés a szó-teljes-értelmében nincs. Gyümölcsfa ugyan van, de termelés nem folyik (egy két kivételtől-eltelintve.). 1944-ben az akkori hegyközségi biro készített kimutatást a gyümölcsfa-állagrol, mely a következő:

	alma	körte	dio	szilva	meggy	cseresznye	kajszai
termő fa száma	905	545	609	1043	766	258	150
nem termő fa száma	430	158	110	223	48	35	26

A termő fák száma 1944 óta erősen esökkent.

Összevetőben megállapíthatjuk, hogy a szőlő és gyümölcsstermelés a községlakok szükségleteit nem fedezi, piac hiányában pedig e szükségletek nagy része kielégítetlen marad.

A mezőgazdaság másik ága az állattenyésztés. Az állattenyésztés intenzív. Az 1930-as években lendült fel, először a sertéshizlalással majd áttértek ezt is megtartva az export úszó, tino és amlegutobbi

időtől, 1947-től kezdve a bikatenyésztésre.

A második világháborút előző és arra vonatkozóan nincsenek számszerű adataink az állatállomány megoszlásáról, de az élőállat tulajdonátruházását nyilvántartó könyvek valamelyes tájékoztatást adnak.

Élőállattulajdon-átruházás:

	1940	1941	1949	1950.
sertés db.	2425	2242	540	107
marha db.	749	713	377	371
lo db.	20	16	3	2

Az 1940 és 1951-es adatok, de a másik két esztendőé is a tulajdonátruházásra, tehát adás-vételre vonatkoznak, így azok természetesen nem fedik a községi exportot. Megállapíthatjuk, hogy a háboru alatti esztendők nagyon élénk forgalmúak voltak. Eleven, pezsgó adás vétel folyt. 1940-ben az eladott 2425 drb sertésből a hercegi latifundiumon gazdálkodo Mándli bérlő 1093 drb, 1941-ben az eladott 2242 drb-ból 1287 drb eladásával részesedett. A számsorba azonban felvettük, mert az eladott sertések az udvarhelyi határ termésproduktumából nőttek fel. A felszabadulás előtt az eladás döntő többségben magán- és szövetkezeti kereskedelemnek történt s az áruszállítás általában ab. Budapest, Ausztria és Olaszország volt. Összegezve megállapíthatjuk, hogy a felszabadulás után nem értük el a háboru

alatti színvonalat mennyiségileg.

Az állatállomány számszerű alakulása 1945-től:

	1945	1949	1950	1952
lo	10	36	48	nincs adat
bika	nincs adat		56	nincs adat
tehén	490	786	694	nincs adat
üsző	120	634	449	652
borjú			64	nincs adat
sertés	260	438	929	nincs adat
malac	320	745	419	242
baromfi	nincs adat		1628	nincs adat
juh	nincs adat		83	nincs adat
ökör	nincs adat		33	nincs adat
kan	nincs adat		5	nincs adat

Az állatállomány számszerű alakulása tábla szerint állatállományunk egyfelől a megszálló hatóság rablogazdálkodása és fosztogatása, másfelől a gazdálkodás bizonytalansága miatt 1944 végére erősen lecsökkent, a felszabaduláskor a réginek csupán töredéke volt. Különösen nagy volt a lo és sertésállomány pusztulása, de gazdaságilag igen jelentős a szarvasmarhaállomány csökkenése, ezen belül pedig elsősorban a növendék-állomány pusztulása.

1949-re a szarvasmarhaállomány jórészt regenerálódott, a sertésállomány alakulása pedig 1950-ben biztató volt. 1951-től kezdve erős zuhanás következett s növekedést számszerű adatok híján is csak 1953 második felétől kezdve figyelhetünk meg.

Ha ma körülnézünk, látjuk, az olak-ismét telnek sertésekkel, az istálok hamarosan zsufoltak, sőt kicsiknek bizonyulnak:

A parasztság pénzjövödelmi forrása az állattenyésztés. Az állattartás jövödelméből szerzi meg bolti szükségleteit, javítja gazdaságát s fizeti adóját.

A földterület, melyen a gazdálkodás folyik, természetesen nem fedezi a parasztság összes egzisztenciális és kulturális szükségleteit. A parasztság használatában lévő, mintegy 3800 kat. hold földtől semmiféle gazdálkodással sem várható el, hogy kétezer személyt eltartson. Kereken kétfélszteri hold föld és a ráeső gazdasághányad semmiféle intenzitás mellett sem tud egy ~~há~~ egy személyt egész esztendőn keresztül foglalkoztatni. Így majd állandó a munkaerőfelesleg, mely most nem tétlen hever, hanem a bőséges munkalehetőséget kihasználva vagy az Erdészeti helyi üzemegységében, vagy a mezőgazdaság-fejlesztését szolgáló létesítmények építésén dolgozik. Kicsi azok száma, akik a mezőgazdasági munkát végleg elhagyva az iparba mentek dolgozni.

Szereti ez a nép a foglalkozását tudatosan, osztálytudatosan mondja foglalkozását: földműves.

A község gazdasági forgalmát a falu alatt haladó Pécs-Nagykanizsai vasutvonal biztosítja. A felszabadulás előtt vasútállomás nem volt. 1948-ban építettek szép, modern állomásépületet. Az állomás azonban még ma sem kielégítő, mert tolato- és kitérővágány nincs, csupán egy vakvágány biztosítja a teheráruk-ki és -bevitelét.

A tengelyforgalom egyirányu és Csurgo felé vezető. Erésen homokos és rossz állapotban lévő földut vezet Berzencéig, onnan kövesut vis Csurgora.

---.---.---

A falu kulturáját az 1953-ban bevezetett villany erősíti, mely fényét 1954 januárja óta önti. A községben 45 rádió viszi nap-mint nap falunkat közelebb a városhoz. 1954-ben a kultura terjedését az ugyancsak népi demokratikus létesítményü kulturházban berendezett mozi fényjelzi.

A betűvetést ma már nem öt tanító tanítja négy helyiségben, hanem egy szép modern iskolában és hat osztályteremben nyolc tanító és tanár neveli a "kis magyarokat".

Az ifjuság jól működő DISz szervezetben tömörülve szép eredményeket ér el a sportban, elsősorban a legnépszerűbb sportágban, a labdarúgásban.

Községet a népi Tanács igazgatja.

Határaink védelmét a helybeli ÁVH alakulat a lakossággal "népi" kapcsolatban biztosítja.

A belső biztonságot a csurgói rendőrőrs látja el.

A tűzbiztonságot a helyi tűzoltótestület,

A közegészségügyet a népi demokrácia alatt épített egészségházzal szolgálja. Orvosa a községnek nincs, a szomszéd községbeli berzencei körorvos látja el a betegeket.

Az állatgyógyítást a berzencei körállatorvos végzi.

-.-.-.-.-.-

A paraszti életforma kemény és rideg, szigorú és zárt volt, mint maga a parasztság reális élete. A paraszterkölesbe és törvényre nem férő erő nem-biztosított szelepeken folyt ki, hanem kivetette magát, mint fekélyt a parasztközösség. Aki nem hajolt meg a szülők akaratának, és mégis gyenge volt, felakasztotta magát és mindent ki azt mondta: jolt-tette, aki erős volt, az kitepte magát a közösségből és vagy elbujdosott, vagy a 1900-as évek táján Amerikába ment, de paraszt és a közösség tagja többé nem lehetett.

Ilyen szigorú törvények bástyáiban történt az új családok keltése, a fiatalok összeadása, a nagyapai, apai házban. A fiatalok egymásra találása és egymást megszeretése szerelme nem az ő dolguk volt, mert szerelemből nem tudtak úgy megélni, mint papok az imádságból, mondták az öregek. Ha a ház vénei azt látták, hogy fiuk nősülőkorba ért, akkor kerestek neki leányt. Milyent? - Elsősorban parasztállásuknak, gazdagságuknak megfelelő, fertálszeksziosnak fertálszeksziosat, és így tovább, és hát persze jó dolgosat, csendeset, szolidat.

Nagy általánosságban a házasság szertartásainak szereplői ugyan a fiatalok voltak, de a házasságot az öregek kötötték s jaj volt a jussa annak, aki ellenszegült.

A leánykérés: ősszel, kukoricaszedés idején kezdődött. A szemrevaló leányt (t. i. az öregeknek megfelelőt) mindig a ^{leány}leány anyja ^{leány}leány

kéri meg, mégpedig ájjalkéső éjjel, úgy éjjeltájon, vagy pedig korán hajnalban, támpavilágnál. A leánykérdő anya-félünnepelőbe öltözve megy a lányos házhoz. Ott helyet kínálják, de nem ül le, s nagyon vigyáz arra, nehogy tullepjen a mestergerenda irányvonala alatt. Röviden elmondja jövedele célját.

-De rátartiak a háziak is. Nem mondanak azonnal igent. Az ő lányuk megérdemli, hogy kétszer-háromszor eljöjjenek kérdőbe. Az idősebb házbéliek ilyenkor hümmögetnek, a leány anyja válaszolja: "majdmeglátjuk" "majd még megbeszéljük" "meghát tudja, halli keetők, nem lehet a fét se egyszerre kivégni: Gyűjön e majd hónap este." És hát a kérőasszony elmegy haza.

A család otthon izgatottan várja s szinte egyszerre kiáltják felé: "széna? szoma?"

-Az lassagban és kicsit mérgesen: "a rosseböket, szoma".
- Másnap ismét megy az illó időben kérdőni. Most már, ha jó szot kap, elmondja a lánynak is járása célját (a lány válasza csak kedvező lehet) majd megcsokolja. Ezután leül és rövid idő múlva átívive székét a mestergerenda alatt, a családbéliek között helyet foglal. Ilyenkor meg is kínálják tézstafélével és borral.

De mit csinálnak ezalatt a legények odakint?
- A falu legényei azért legények, hogy lessék a lányos ház portákat. Ha megneszelik a leánykérdést, legényes tréfákat tesznek. Leszedik a kisajtót, összekötözik a lakásajtóval, hogy ne tudjon könnyűszerrel és hamar elmenni a kérőasszony. A fészereből ellopják a három négyakos párosajtárt, azt felviszik a diofára s ott megtöltik vízzel, legyen gondja a háziaknak, hogyan leszedni azt a diofáról.

Nade ilyenkor örül mindenki, a háziak a kérésnek, a legények a tréfának.

A leánykérést követően három-négy nap múlva fejösségre megy a lányos házhoz a szűkebb család, apa, anya, és a fia, továbbá két férfi, aki a házasság és lakodalom násznagya lesz.

A látogatás célja az egyezkedés és megegyezés: egyesség.

Az egyesség tartalma általában a következő: A legény vesz a lánynak egy pár csizmát, egy nagy gyapjukendőt (keszkenőt) három előrekötős selyem fejkendőt, egy hátrakötés fekete-selyem kontykendőt, a legény fizet mindjárt a lánynak csokpénzt gazdasági helyzetének megfelelő összegben.

A leány ekkor elmondja, hogy a csokpénzen vesz a legénynek ingeket stb s leendő anyosának barna, vagy fekete "ünneplős" fejkendőt.

Az egyesség megkötésekor átad a leány vőlegényjelöltjének három fehér gyolcs-jegykendőt, anyosjelöltjének egy fekete fejkendőt, aposjelöltjének zsebkendőt, a háznál maradt fitestvéreknek egy egy zsebkendőt, a leánytestvéreknek egy fejkendőt küld. A két tanu egy egy zsebkendőt kap.

Az ajándékozással az egyesség első része befejeződött. A második rész a moring megbeszélése és írásba foglalása.

A moring vagyoni jogi rendelkezést tartalmaz mindkét részről, arra az estetre, ha valamelyik meghal, utód nélkül. Általában ekként szel Ha Herváth Péter utód nélkül hal meg, özvegye kap egy tehenet, vagy annak megfelelő értékű gabonát, vagy pénzt. Ha felesége hal meg gyermek nélkül, illesse férjét egy dunyha, kettő vánkos, két huzattal

kettő lepedő kettő drb. törölköző, kettő konyharuha, kettő abrosz. Ha két ládát vitt hozományba az új asszony, akkor az egyik láda ha egyet és ujat, akkor egy forhant (használt) ládát kapjon férje. E moringlevelt két példányban írásba foglalják, de nem írják alá.

-Ez az egyesség. A szó etimológiai jelentése utal arra, hogy vitákból gyakran ellentétes véleményektől jutottak kompromisszumhoz, egyességhez.

Az egyesség után megvacsoráztak, és iszogattak, akár reggelig is de nota a borból nem jött.

Általában három-négy hét múlva megtartják a "muzsikus kézfogót" az eljegyzést.

A vőlegényjelölt rokonai a vőlegényes, a leány rokonai a lányos háznál gyülekeznek. A lányos háztól az összes fiatal vendég elmegy a vőlegényes házhoz.

A kapu azonban zárva van előttük. Zörgetniük kell.

Erre kiszaladnak a házból és kérdezik: Kit keresnek? --

Kiröpillt a galamb a kalitkából és ideszállt. Felelik Ők.

Erre beengedik az udvarba őket, hogy keressék: (t. i. a galambot).

Vőlegényt ezalatt elbujtatják a lakásban.

Az udvarban találóskérdéseket adnak fel a házbéli vendégek. Ilyeneket: Hol szárogatta Noé a gatyáját vizözönkor? (ahol-vizes volt). Mi a körülbelül (gatyamadzag) - Öreganyád elterpeszkedik, öregapád helesereszkedik. Mi az? (a gémeskut) Ha fiatal feláll, ha öreg, leáll. Mi az? (buzakalász) Itt járt a kéményseprő s beleesett a hoba. Milyen nap van ma? (hétfő, kedd, stb.) stb.

A találos kérdések közben már keresik a vőlegényt. Végre meg is találják. Most már erősen megfogják, s a két násznagy karonfogva vezeti a leányos házhoz a vendégsereg élén.

Ha ügyes a vőlegény, akkor közel a házhoz megugrik őrzőtől s szalad a leányos házba, hogy megcsokolja jelöltjét. Ha nem sikerül megszöknie, akkor bevezetik s ünnepélyesen csokoltatják meg a menyasszonyt. Ez így folyik. Kivezetik a menyasszonyt a házból s a vőlegénytől mintegy öt-hat lépésre megállítják, s mondják, lépj egyet a menyasszony felé. Majd a másoknak: Lépj egyet a vőlegény felé. Össze-érve megcsokolják egymást.

"Persze a lopott csak a jobb és az izesebb s ráadásul nem kell kokaslépéseket tennie a vőlegénynek."

Az udvaron szól a zene, táncolnak, majd beesteledve vacsorára szolítják a vendégeket.

Az első vőfély ülteti a vendégeket szigorú rendben.

A fal felől, asztalközépre a vőlegényt, jobbjára a menyasszonyt, vigyázva azonban, nehogy a mestergerenda elválassa őket, az mellé a leendő koszoruslányokat és vőfényeket, a vőlegény baljára. A leány nyuszoloasszonyát (násznagyasszony) és násznagyokat, ezek mellé a menyasszony szüleit ülteti. A jegyesekek szemben a leány apja és anyja jobbjára a nyuszoloasszonyukat és násznagyukat, baljukra a keresztzüleket, majd a testvéreket ülteti.

Az első vőfény rossz cserépfazékkal a kezében s mögötte nagy forró tál levessel a főgazdaasszony a szoba közepén megáll. A vőfény a fazekat földhöz vágja és mondja hangosan: Csönűben legyen mindenki, mert a forró tál a kezemet égeti. Gyenge tyukhust hoztam, szépen

megpucolva,
 Tegnap még a kertben a homokot kaparta,
 De a mi szakácsnének szőpen megpucolta,
 S minden porcikáját a táljába rakta.
~~szalajxháixaxjxhust~~ Izlelje meg há a jó hust mindenki,
 ki farát, vagy combját a tálból vegye ki.

Ezután hozzák a káposztát, a "magyarek híres eledelét".
 A harmadik fogás főtt husok, baromfi, diszno, borjúhus, mártással, így
 köszönti be az első vőfény:

Ezért a tornáért sokat fáradoztam, Magyarország nagy részét szél-
 ten bejártam, ezt a kicsit is a nagyödörben ástam, még szerencsémnek
 tartom, hogy reá találtam.

A sok jó étel után rétéssel köszöntenek.

Okos ember volt, ki ezt kitalálta,

Aki a turosréteget először csinálta,

Finom az illata, zamatos az íze,

Ha az ember ránéz, meg örül a szíve.

Ti pedig, lányok, ne beszélgetsetek,

Ha ebből nem esztek, férjhez nem mehettek,

Egyben tihozzátok is szolok legények,

Ha ebből nem esztek, én soha nem leszek feleségtek.

Ezután sült húsokat hoznak, kukorissal és patkóval.

Vacsora után dussolnak, az első vőfény a zenészekkel a vőlegény
 és menyasszonyhoz megy s elhuzatja notájukat. Azok állva dalolják el
 azt és isznak egymás egészségére. A vőfény sorbajárja a vendégeket,

s minden pár notáját elhuzzák.

Ezzel vége a vacsorának:

Vőfény már a helyén van.

Ugyes menyecskevel a szoba közepére ugrik, a cigány gyors csárdást játszik, három négy körforduló után mondja a vőfény:--

Köszöntöm a menyasszonyt a vőlegénnyel először. Tessék kiszállni. Ismét perdül egyet-kettőt. Köszöntöm a menyasszonyt a vőlegénnyel, a koszorúslányokat a vőfényekkel, a násznagyokat a nyuszoasszonyokkal először és másodszor. Tessék kiszállni. Két-három perdülő után ismét: Köszöntöm a menyasszonyt a vőlegénnyel, a koszorúslányokat a vőfényekkel, a násznagyokat a nyuszoasszonyokkal és az egész vendégsereget, először, másodszor, harmadszor, tessék kiszállni.

Erre felkerekedik a vendégsereg s ropják a gyorscsárdásokat. a

-Ég a gunyho, ropog a nád, szorítsd hozzád ezt a barnát stb.

Egész éjjelig.

Éjjélkor vacsora van, rendszerint pörkölt kukorissal.

Az éjjéli vacsora után társasjátékokat játszanak. Ilyen a "bohászék".

Körbe székeket raknak, s egy egy székre váltva egy leány, egy legény ül. A kör közepére--szintén széket tesznek. Birot választanak, aki sokort törököz övel körbefutva rácsak valaki hátára. Egy kört futva bemegy a kiválasztott a körbe s megsugja a bironak, kit csapjon hátba. Ismét egy kör s a futó kiváltja a bohászéken ülőt csokkal, hogy ne csipje tovább a bolha. Közben a kintülők kiabálják, csip a boha, jaj megesz.

Másik játék:

Összefogódzva kört alakítanak, egy pár a kör közepébe megy, és valamennyien dalolják:

Alá folyik a Tisza, b nem is foly az vissza,
Az én angyalomat nem is hozza vissza.
A csillagos ég jaj de magas ég,
Nem tudom babám, szeretsz e még?

Ha nem szeretnék, fel sem keresnék,
Ezt a sáros utcát nem taposnám érted.
Kedves Mariskám, csokold meg a szám,
Százszázszor egymásután.

(Hozzászólás alatt helyben ringatják meg.)

A középső táncpár megcsokolja egymást, majd a legény egy lányt a leány egy legényt csokol a körbe:

A muzsikuskézfogo kora hajnalban, vagy reggel ér véget.

A kézfogo (eljegyzés) után egy két hétre megtartják a lakodalmat.

A lakodalmat majd olyan, mint az eljegyzés; természetesen azokkal a különbségekkel, melyek ez utóbbiból folynak.

A lakodalomban a vendégek déltájon gyülekeznek.

A két násznagy követjáróba megy a menyasszonyos házhoz, magával vi ve az egyességkor készített moring levelet aláírás végett. (a fiházak már aláírták lakásukon.) Aláírva visszaviszik az egyik példányt s felmutatják a háziaknak, bizonyosságául annak, kezdődhet a lakodalom.

Az esküvő után a vőlegény és vendégei visszakísérik a menyasszonyt lakására, majd elmennek a vőlegényes házhoz.

Négyxaxaxáján Háromora tájon elmennek a vőlegényes ház vendégei a menyasszonyért. A lányos háznál csak tréfák megfajtése árán enged be a fi rokonokat.

Az udvaron táncolnak.

Közben megérkezik a kocsi, a menyasszony hozományáért. Felrakják a kocsira a ládát, annak tetejére az ágyneműt, cifra terítőbe kötve.

A cigány huzza a notát, kocsira ládám, kocsira párnám,

Magam is felülök

Nem messzi visznek, csak a faluvégre,

Onnan is megjövök.

A kocsi közben elindul, a leány násznagya vigyáz a holmikra, s körbe viszik a faluban a hozományt.

Az udvaron tovább táncolnak.

A kocsi visszajön a menyasszonyért, (még mindig menyasszony, pedig már megvolt az esküvő) s az első vőfény elbucszuttatja a menyasszonyt a szülői háztól.

Napnyugta van.

Kocsira ül a menyasszony, mellé nyuszoloasszonya, égő gyertyát tartva a kezében, előre első koszorúslánya ül, majd megköszöni a vőlegény nyuszoloasszonya a leány felnevelését és ő is kocsiraszáll. A kocsi megindul s huzzák a zenészek:

Udvarom, udvarom, kerek kis udvarom,

Nem söpör már többet az én gyöngé károm.

Söpörtem öleget, söpörjön hát más is,

Szerettelek babám, szeressen hát más is.

--A vőlegényes házhoz érve szaladnak ki a szakácsnék s kiáltják:
Kit hoztatok?

A menyasszony nyoszoloasszonya vissza: Kis báránykát.

Azok rá: Adja isten, hogy bárán legyen és ne farkas.

Közben szék kerül, gondosan megtörlik, a vőlegény leveszi asszony-
jelöltjét és megcsokolja. Bevezeti a házba, az ajtóban várja anyosa
és aposa, megcsokolják egymást. Majd beviszik a szobába, leültetik s
borral és kukorissal kínálják. A menyasszony szemérmesen nem fogadja.

-- Közben megérkeznek gyalogosan a lányos háztól a vőlegény rokonai
Jövet az utcán megkínálnak minden járókelőt borral.
Táncolni kezdenek.

Vacsora előtt a vőlegény elmegy a lányos házhoz, s illedelmesen
meghívja "aposát és anyosát. (ekkor "tiszteli" őket először ily
névvel!) s meghívja a leány testvéreit, ha van családjuk, akkor csa-
ládostul továbbá a keresztszüleit.

Ekkor az anyos egy "vékatere" élelmet a fejére vesz, abban piri-
tott tik, kuglof, rétes, köttészta és egy üveg bor vans csendben, ünne-
pélyesen és gyalog elindulnak a nászi házhoz.

--A legényes háznál az ajtóban fogadják őket, majd bevezetik a
lakásba, s ugyanolyan ülésrendel, mint a kézfogóban, csak éppen most
a leány rokonsága kapja az első ülésrendet, továbbá ugyana zal a
szertartással kezdődik és tart a lakodalom, mint a kézfogo.

Igy ezt nem írjuk le ismétlés kerülése végett.

Éjfélkor "felteszik" a menyasszony haját, a vőlegény nyuszoloasz
szonya bevezeti, a vőlegény pedig lehuzza a fehérsejtem fejkendő s
az első vőfény tartotta tányérba helyezi a kosorúval és bokkrétával

együtt. A nyuszoloasszony közben égő gyertyát vesz a kezébe. A zenészek a következő notát játszik:

Édeskedves göndör hajam hova lettél,
Talán bizony fésű alá tekeredtél,
Oda bizony, oda ám, nem leszek én
Többet lány
Soha többé.

Az első vőfény rigmust mond:

Ime itt áll előttem az ékes menyasszony,
Hony menyecske fejjel először mulasson,
Hogy minden vendégnek egy notát juttasson,
Hogy az ajándékon új cipőt varrasson,
Táncoljon hát vele mindenki egy kurtát,
csak arra vigyázzanak, hogy le ne tapossák
A cipője sarkát.

Mert gondoljanak arra, hogy drágáért ~~markát~~ ~~markát~~ ~~markát~~,
Tömjék meg forinttal a ~~markát~~.

Én kezdem a táncot, a többi még ráér,

Te meg cigány huzd rá, az új huszas pénzér.

Ezzel az éjjéli szertartással kezdődik a leányasszony élete. Hiába volt meg a püpos esküvő, nem tekintik még a leányt-menyecskének, a legényt új embernek mert a lakodalmas-népnek kell beiktatni őt. A fiatalok éjjelig, csak menyasszonyok és vőlegények. Minden vendég táncol az új asszonnyal s ekkor teszi a koszorutányérba ajándékát.

Mikor a vőlegény megsokallja a táncot, elfujja a gyertyát s kiáltja: Enyém az új asszony.

A legény ezzel az aktussal veszi birtokba az új asszonyt s az ő szá-
mára ezzel az aktussal lesz asszony a leányból.

--A menyasszonytánc után vacsoráznak. Először az új menyecske anyja
vékatere-élelmét találják fel, majd a háziakét.

--Reggelfelé aztán elszélednek s vége a XIX. századvégi lakodalom-
nak.

-- A lakodalom "eredménye" kilenc hónap, egy esztendő múlva jjele-
kezik". Új kezdés, keresztelőre készül a család. A fiatalok már benne
vannak a reális életben, kell a keresztelő, mert kell a gyermek, de a
keresztelő távolról sem oly fényes, szertartásos, mint a lakodalom.
Itt már hiába keresnők a finom aktusok sokaságát és a gyakran csodá-
latba ejtő kedves műanszok gazdagságát, a keresztelő minden formá-
tól mentes, és célszerűséget szolgál.

-- A születés után egy-két nap múlva volt a keresztelő. Rendszerint
kettő komaasszony volt. Polyában apró fehér himzett vászon-zsebkendő
vel letakartan vitték a paphoz megkeresztelni.

Keresztelői ebéd-nem volt. C

A célszerűséget szolgálta a "paszit"-hordás. Ez azt jelentette,
hogy a komaasszonyok az anyának ételt hordtak. Mégpedig három-hét
keresztül hetenként felváltva kétszer. Az első héten mindegyik koma-
asszony egy-egy vékatere paszitot vitt, melynek tartalma husleves,
egy "piritott tik" egy üveg bor, rétes, feghagymásmártás. A második
héten husleves, három-négy kukeris, patko, fánk, és egy üveg bor volt.
A paszitban. A harmadik héten két-három kuglofut és egy üveg bort
vittek a már egészségéből jórészt felépült anyának.

Pár hónappal a keresztelő után a keresztanyák keresztfiuknak nad-
rágot és kabátot, a leányoknak szoknyát vettek.

Az elmúlt husz esztendő óta kezdődően a keresztelők kisebb lakodalmommá nőttek magukat de a formaságokat nem találjuk meg. Ennek az oka egyfelől az egyházi szabályok megszigorítása, tudniillik most már megkövetelik, hogy a keresztelésnél ne csak a keresztanya, hanem az apa is jelen legyen, továbbá, hogy az újszülött családjából is jelen legyenek, másfelől pedig az erősen lecsökkent gyermekáldás.

A halottaknak minden esetben tort rendeztek és tartanak ma is, ez elengedhetetlenül hozzátartozik a temetéshez. Ha leány halt meg, akkor leányok vitték ki a ház kapuján és vitték be a temetőkapun a temetőbe, ha legény halt meg, akkor pedig legények. A halott családja fehér zsebkendőt vett a lányoknak, akik azt fehér ruhájukra tűzték, a legények fehér bokrétát kaptak, és karjukra tűzték. A temetés utáni tor étke a tyukhusleves, utána a hussal tormamártás, kalács, kukorica és bor. Étkezés után csendben elszéledtek.

A parasztiélet a szó régi jelentésével felbomloban van, vagy fel is bomlott, kivesz őben vannak a paraszti dáridos lakodalmak, elvesznek a lakodalmi formaságok, levetik bő szoknyájukat az asszonyok és lányok, a parasztagyűléseknél csak egy két öreg ház öreg sublatában találjuk meg. Eltűntek a legényes csinytevések. Nincs egy életen át emlegetett lakodalom, s egy a jövő nemzedéknek is mesélt legénytréfa; nincs anyáról leányra szálló, a színek tarkaságából szótt mesemondás.

D De van élet.

És ez az élet sokkal reálisabb, kiegyensúlyozottabb és harmonikusabb. Ezzel az élet talán a színek pompájában szegényebb, de a színek összeállításában és keverésében sokkal gazdagabb.

Ez az új élet a parasztgazdaságokat vezeti át az új gazdálkodásba. Ez az új élet, a villany és mozi, a motorok és a kultúra élete. És az apák erről mesélnek majd fiaiknak.

L.-.-.-.-.-
 -.-.-.-.-
 -.-.-
 -